

Komt er een einde aan de welvaarts-groei?

KRIS VAN HAMME

Niet de minsten verkondigen het ont-nuchterende nieuws. Onder hen is zelfs Luc Coene, als centraal ban- zuller rekening moeten houden met een daling van onze levensstandaard', zei de gouverneur van de Nationale Bank vorig weekend. Eerder had zijn Britse ambt- genoot, Mervyn King, de bevolking al aangemaand zich schrap te zetten voor 'maggere jaren' en een drastisch lagere levensstandaard.

De Britse socialistische oppositie- leider, Ed Miliband, stelde de zaak nog scherper. Volgens hem is er een 'reëel gevaar' dat de volgende generatie het slechter zal hebben dan de voorgaande, waarmee de 'Britse belofte' wordt ver- broken om elke nieuwe generatie meer kansen en welvaart te geven dan de vorige.

Miliband haalde de mosterd voor zijn 'belofte' bij de Amerikanen, de uitvinders van de mythische American Dream.

De kern van die intussen zelfspre- kende droom is dat elke generatie het bet- ter zal hebben dan de vorige. Maar na anderhalve eeuw dromen ontwakten ook Amerikanen in iets wat steeds meer op een nachtmerrie lijkt. Sinds het uitbre- ken van de kredietcrisis heeft men het aan de overkant van de plas steeds vaker over een 'verloren generatie'. Peilingen bevestigen het gitzwarte pessimisme over de volgende generatie, zowel bij Amerikaanse ouders als bij hun kind- ren.

Het kan nog grimmiger. 'Als we de

schulden crisis niet snel oplossen, staat de democratie op instorten in landen als Griekenland, Spanje en Portugal'. Ge- tekend: José Manuel Barroso. De Euro- pese Commissievoorzitter deed de be- angstigende uitspraak al meer dan een jaar geleden. Intussen is er nog altijd geen oplossing. De wonde blijft etteren en wordt zelfs groter naarmate beleids- voerders langer treuzelen met het toedi- nen van pijnlijke maar noodzakelijke me- dicatie.

Ziedaar het grote drama: de kans op een langdurige collectieve verarming stijgt met elke dag die verloren gaat. De crisis is alweer drie jaar oud, maar het is nog altijd wachten op een grondige aanpak. De problemen worden telkens opnieuw vooruit geschoven. Het ver- klaart waarom we voorlopig van echte pijn bespaard blijven. En het voert te- gelijk de illusie dat het allemaal wel goed zal komen.

'We verkeren in een grote staat van ontkenning', zegt Ivan Van de Cloot, de hoofdeconoom van de denktank Itinera. 'De bevolking is voorlopig afgeschermd gebleven omdat overheden de schulden van de kredietcrisis op zich hebben gene- men. Maar de rekening wordt onherroep- elijk doorgeschoven naar de burger. Het is een illusie te denken dat ons geen pijn- lijke aanpassing te wachten staat.'

De huidige bezorgdheid over een nieuwe economische recessie zo kort na de vorige - de double dip - is volgens Van de Cloot bijzaak. 'Een dubbele dip is slechts een rimpel in de oceaan in het perspectief van de geschiedenis. Een veel groter risico is dat het Westen een zom- bie-economie is geworden, waarbij we al- lemaal doen alsof we niet failliet zijn om- dat ons dat op korte termijn beter uit- komt. In dat geval krijgen we te maken

met een welvaartsdaling die twintig jaar zal duren'. Ook Etienne de Callatay, de hoofd- econoom van Bank Degroof, ziet het somber in. Hij acht het 'waarschijnlijk dat we naar een veralgemeende koop- kracht daling gaan', mogelijk voor liefst drie decennia. Ook de Callatay ontwaart voorlopig geen *sense of urgency* bij de be- volking. 'Dat komt deels door de alles- gaat-goet-communicatie en het dito be- leid van de regering-Verhofstadt. De kans is groot dat we de volgende jaren als- stevig moeten ingrijpen, dit keer onder druk van de financiële markten. Dat be- looft geen pretje te worden.'

ONGRIJPBAAR

Om de oorzaken en gevolgen van onze dreigende verarming in kaart te brengen, moeten we eerst kijken hoe economie en haar ongrijpbaar concept als 'le- vensstandaard' meten, en waar de spec- taculaire welvaarts-groei van de voorbije anderhalve eeuw vandaan komt.

Een perfecte maatstaf voor de levens- standaard bestaat niet, maar economie zijn het erover eens dat het reële bruto binnenlands product (bbp) per capita voor- lopig de beste indicator blijft. Het is de som van alle goederen en dien- sten die een land in een jaar produceert, ge- deeld door het aantal inwoners van dat land. Meteen is duidelijk dat in die definitie een cruciale rol is weggeglid voor economische groei, hier gemeten via de evolutie van het reële bbp (gecorrigeerd voor inflatie). Groei creëert immers de rijkdom die kan worden verdeeld over de maatschappij.

De vanzelfsprekendheid waarmee we in het Westen uitgaan van almaar toenemende welvaart en tech- nologische vooruitgang, doet vergeten dat het eigenlijk om een relatief recent fenomeen gaat. Pas in

de meesten ontkennen het nog, maar het onmogelijke dreigt zich binnenkort te voltrekken: **WE WORDEN MET Z'N ALLEN ARMER**. Niet voor een jaartje of twee, maar voor een decennium of twee. De dubbele uppercut van de

de tweede helft van de 19de eeuw zijn we erin geslagen het stationaire karakter van de economie te doorbreken, met dank aan de Industriële Revolutie en de daar- uit voortvloeiende stijgende arbeidspro- ductiviteit. Tot dan toe gingen economie er vanuit dat we eeuwig ter plaatse zou- den trappelen, met een occasionele 'boom' als de oogst meeviel en een 'bust' na hongersnoden en epidemieën.

Zodra het mirakel van de continue welvaarts-groei op gang was getrokken, was er geen houden meer aan. Tussen 1900 en het einde van de 20ste eeuw ver-

een kentering voor de deur die na ander- halve eeuw van verwoning moeilijk te slikken zal zijn. 'We zullen misschien lan- ger leven, maar met minder citytrips naar Rome en Barcelona', vat de Callatay het samen. Het illustreert dat het pessimis- me over onze toekomst vooral te maken heeft met de vrees voor een decenniale- lange trage economische groei. Een stevig groeiende economie kan ons immers uit de problemen helpen, op voorwaarde dat die groei duurzaam is en niet gestut wordt door nieuwe schuldorgieën of milieucatastrofes. Groei zou onze enorme schuldenbergen helpen af te betalen.

'Groeï kan de rekening minder pijnlijk maken. Maar er is veel tegenwind', waar- schuwt Van de Cloot meteen. 'De finan- ciële crisis heeft ons economisch groei- potentieel aangetast, terwijl de vergrij- zing voor een stevige demografische tegenwind zorgt. Het is gevaarlijk dat po- litici zomaar uitgaan van economische groei om de problemen op te lossen.'

We zullen misschien langer leven, maar met minder citytrips naar Rome en Barcelona.

ETIENNE DE CALLATAY, hoofdeconoom Bank Degroof

vijfvoudige het reële bbp per capita in ons land. Een gemiddeld gezin in 1999 was vijfmaal welvarender dan een gezin uit 1900. Of nog anders bekeken: als we 25 jaar rekenen per generatie, zag elke generatie zijn levensstandaard met 50 procent toenemen tegenover de voor- gaande. De Belgian Dream draaide op volle toeren, met een korte dip tijdens de twee wereldoorlogen en de Grote De- pressie in de jaren dertig.

Deze puur economische welvaarts- groei houdt nog niet eens reke- ning met andere fenomenen die ons welzijn spectaculair hebben verbeterd. Denk maar aan de gezond- heidszorg, die onze le- vensverwachting fors deed toenemen. De 20ste eeuw zag ook aanzienlijke sociale vooruitgang, onder meer voor vrouwen en homo's. Recen- ter hebben we een explosie gekend in de vormen van vrijetijdsbesteding, met gratis internet, goedkope citytrips, computerspelletjes en tv-programma's de klok rond.

Maar plots staat dus

IJSTIJD

De jarenlang opgebouwde schulden- bij gezinnen, banken, overheden - blijven volgens Van de Cloot 'als een molensteen rond onze nek hangen'. Dat heeft ook een belangrijk psychologisch effect. 'Als men- sen een goed toekomstperspectief mis- sen omdat ze de vruchten van elke eco- nomische ontwikkeling moeten afstaan aan schuldeisers, ontstaat een ongezon- doemdenken', zegt Van de Cloot.

Japan is daar een goed voorbeeld van. Dat land zit al twintig jaar gevangen in een stilstaande economie als gevolg van het barsten van een vastgoedzeepbel begin jaren negentig. Behalve een gestegen werkloosheid en staats-schuld heeft de stilstand een verwoestende psychologi- sche impact gehad op mensen die het be- drag op hun loonbriefje al twintig jaar niet hebben zien stijgen. Het leidt tot een conservatieve en bange samenleving waar gezinnen niet langer consumeren, banken geen geld uitlenen en bedrijven niet investeren.

Gelukkig is Japan nog een samen- leving met een sterke sociale cohesie. In het Westen is dat minder het geval, zodat een algemene welvaartsdaling hier wel eens tot enorme sociale spanningen zou kunnen leiden, waarschuwt Albert Ed- wards. De eeuwig sombere beursanalist van het Londense filiaal van de bank- groep Société Générale voorspelt een economische 'ijstijd' voor de wereldeco- nomie. Net als Japan staan ons een of meer 'verloren decennia' te wachten.

Sociale onrust is in dat geval zeker een risico. Economische groei is een vorm van conflictheersing, omdat een grote-

re koek het makkelijker maakt iedereen tevreden te houden. De recente rellen in het Londen van Edwards zijn dan ook misschien een voorbode van wat ons de volgende jaren nog te wachten staat.

We moeten de komende decennia mogelijk ook minder troost verwachten van innovatieve producten en diensten. Economische groei en innovatie zijn immers gekoppeld. Minder groei betekent minder geld voor investeringen in onderzoek en ontwik- keling.

De Amerikaanse econoom Tyler Cowen, wiens recente boek 'The Great Stagnation' alom wordt geprezen als een visionair ge- schrift, ziet het nog somberder in. Volgens hem zijn we met onze innovatie tegen een plafond gestoten. We teren al enkele decennia op de grote technologische revoluties uit de 19de eeuw en het begin van de 20ste eeuw. We doen niet meer dan marginale verbete- ringen te wringen uit vroegere revoluti- onaire ontdekkingen als elektriciteit en motoren. Het internet is weliswaar een recente doorbraak, maar door het gro- te-deels open en gratis karakter ervan draagt het voorlopig weinig bij tot het bbp.

Conclusie? De enorme welvaartscre- atie van de voorbije eeuw - dankzij het 'laaghangend fruit' van technologische ontwikkelingen, goedkope grond en het gestegen onderwijsniveau - is verleden tijd, aldus Cowen. Grond is schaars, ter- wijl de democratisering en niveaustijging van het onderwijs het moeilijk maakt nog

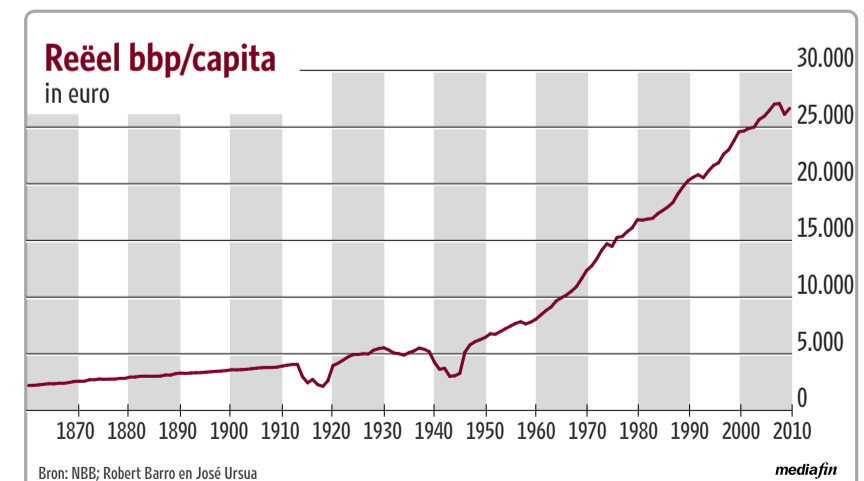
Elke Belg die na 1970 is geboren, zal in zijn leven meer bijdragen aan de overheid dan hij zal ontvangen.

ITINERA, economische denktank

zelfs krimpende inkomensniveau van het typische Amerikaanse gezin. De voorbije twee decennia zijn alle extra inkomsten uit productiviteitswinsten naar de rijken en de bedrijven gevoeld. De gecreëerde welvaart werd niet langer evenredig verdeeld. Dat resulteerde wereldwijd in een dramatische ontwikkeling die volgens vele economisten aan de basis van de huidige crisis ligt: de snelgroeiende inkomens- kloof in westerse landen.

ROOFBOUW

'De voorbije decennia is de ongelijk- heid in alle geïndustrialiseerde landen gestegen, zij het iets minder in België', reageert de Callatay. De betze over de bus- nussen heeft de groeiende ongelijkheid

volgens de Callatay plots zichtbaar ge- maakt voor het brede publiek, wat leidde tot een 'pijnlijke bewustwording'. En een pijnlijke realiteit: om de economische motor draaiende te houden, moeten ge- zinnen consumeren. Omdat ze al geru- me tijd geen extra inkomsten kregen, con- sumeerden gezinnen dan maar op kre- diet en deels via het speculeren op een almaar stijgende woningmarkt. Het bleek een onhoudbare situatie, bewijst de schuldenkater vandaag.

Het doet meteen de cruciale vraag rij- zen over de duurzaamheid van onze eco- nomische groei. Hier schiet de welvaarts- maatstaf van bbp per capita schromelijk tekort. Die statistiek houdt geen reke- ning met de rooibouw die we plegen op de toekomstige groei, bijvoorbeeld door excessieve schulden aan te gaan of door het milieu te vernietigen en onze grond- stoffen uit te putten. Nochtans dreigt dergelijke 'rooibouw' ons levensstan- daard voor lange tijd te kortwieken.

Voor econoom Paul De Grauwe van de KULeuven staat het milieuvraagstuk zelfs centraal. 'Problemen als de opwar- ming van de aarde en een mogelijk tekort aan grondstoffen beheersen we onvol- doende. Milieucatastrofes fiskeren wel mogelijk onze materiële welvaart te doen afnemen', waarschuwde hij onlangs in deze krant. De Callatay vrees dat het mi- lieu ons verschillende decennia zal ach- tervolgen. 'Hogere energieprijzen, hoge- re taksen en een groter milieubewustzijn zullen ons minder met de auto doen rij- den en minder vaak het vliegtuig doen nemen naar het buitenland.'

Ook de gevolgen van de globalisering zullen we volgens de Callatay nog min- stens dertig jaar voelen. In een land als China zullen de lonen pas tegen 2040 of 2050 op ons niveau zijn, wat in de tussen- tijd druk blijft zetten op Belgische jobs en activiteiten die rechtstreeks met China concurreren. Ten slotte is er de vergrij- zing. Ook daar moeten we tot 2040 wach- ten op een verbetering. Zo lang is er no- dig om de pensioering van de baby- boomgeneratie door te slikken en opnieuw een normale bevolkingspiram- ide te krijgen met een gezonde verhou- ding tussen het aantal werkende mensen en gepensioneerden.

De lasten van de vergrijzing dreigen integraal op het bord van de jongere ge- neraties terecht te komen. De gecreëerde welvaart van de babyboomgeneratie is niet opgespaard in een pensioenpot- je, maar bijna volledig opgesou- peerd. Jongeren moeten dus niet enkel bijdragen voor hun eigen pen- sioen, maar ook voor dat van een generatie die bovendien omvangrijker is. Itinera bere- kende dat elke Belg die na 1970 is geboren in zijn levensloop meer zal bijdragen aan de over- heid dan hij zal ontvangen. Voor iemand uit 1990 gaat het al om een nettotransfer van meer dan 50.000 euro.

BETAALBARE WONING

De jongere generatie heeft het op sommige vlakken nu al moei- lijker dan haar babyboomende ouders. Huisvesting is het pijn-

lijkste voorbeeld. Veel twintigers en jon- gere achtigers hebben de grootste moeite met een betaalbare woning te vinden. Ze zijn gedwongen kleiner te gaan wonen of verder van hun werk, tenzij ouders een financieel handje toesteken. Dat laatste is echter allesbehalve een rechtvaardig herverdelings- mechanisme. 'Wie veel erft, hoeft zich geen zorgen te maken over zijn levens- standaard. Dat kan spanningen creëren in de jongere generatie, waarschuwt Van de Cloot.'

Tussen de generaties onderling heerst vandaag al een gespannen relatie, menen de Callatay en Van de Cloot. Solidariteit is ver te zoeken. 'Het beleid geeft vandaag de voorkeur aan de oudere generatie, de zogenaamde insiders met hun verwor- ven rechten zoals het brugpensioen. Waarom krijgt een gepensioneerde trou- wens een voordelig tarief op de trein? Zijn rooibouw is vergelijkbaar met die van jongere generaties', zegt de Callatay. Volgens Van de Cloot is in België al twintig jaar een welvaarts-transfer bezig van jongeren naar ouderen, omdat 'ouderen de steeds duurdere woningen bezitten die de jongeren moeten kopen'.

In theorie is het voor politiek uitenaar mogelijk de pijn van een nakende wel- vaartsdaling te spreiden om zo de zwak- sten te beschermen. Maar Van de Cloot vraagt zich af of daar wel een maatschap- pelijk draagvlak voor bestaat. 'Mensen voelen zich niet persoonlijk verantwoordelijk voor de crisis en het falende beleid. Ze wijzen met een beschuldigende vinger naar de banken en de overheid. Daarom geloven vakbonden dat ze geen inspan- ningen moeten leveren.'

En dus blijven we aanmodderen, met een steeds grotere aanstormende kater als gevolg. Misschien kunnen we onszelf mogelijk trakteren op een beetje over- 'pynomics'. Die groeiende discipline roept op het geluk niet enkel in economi- sche welvaart te zoeken, maar in zaken als sociale contacten, kortere files en een eenvoudiger leven. Het klimt een beetje swift, maar het belooft de nieuwe rage te worden. Het kan onze materiële verarm- ming minder pijnlijk helpen maken.

